Arşavir Acterian *în căutarea lui Dumnezeu*

Loredana OPĂRIUC

The author of the Diary in search of God *is both character and witness in the beautiful story of the interbelic literature and also in the dramatic story of the communist enjailment. His spiritual family is not made up only by his sister (Jeni Acterian) or his too-early lost brother (Haig Acterian), but also by famous intelectuals like Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Nicolae Steinhardt etc. Unlike most of his fellows, Arşavir Acterian tried to make a work of art out of his life, less out of intense writing. His diaries describe the path of a mystical spirit, with a rich inner life, translated in a special poetic of wonder. As years go by, his confession gets closer to prayer and his search comes to the end of certainty.*

Chiar dacă în familia Acterian credinciosul ardent era Haig, cel dispărut în ceţurile războiului pe frontul rusesc, fratele mai mic, Arşavir, se apropie treptat de învăţătura creştină, ajungînd ca în ultima parte a vieţii, atunci cînd şi-a putut vedea scrierile publicate, să-şi intituleze unele dintre aceste opere destinate odinioară sertarului *Jurnal în căutarea lui Dumnezeu* sau *Cum am devenit creştin*. Titlurile ne pot îndrepta pe căi greşite, pentru că nu avem de-a face cu mărturisirile unui mistic preocupat doar de credinţă sau cu o poveste senzaţională despre convertire, ca în cazul prietenului său de lot, Nicolae Steinhardt: ultimul Acterian se aliază creştinismului, ortodox îndeobşte, prin ceea ce are acesta estetic şi etic, mai ales dragostea înţeleasă ca esenţă şi finalitate a existenţei. Dacă Steinhardt a pornit pe drumul creştinismului de la fascinaţia produsă de sunetul clopotelor, în cazul confratelui său armean apropierea s-a datorat întîlnirii edificatoare cu membrii Asociaţiei Studenţilor Creştini Ortodocşi, audierii conferinţelor pe teme religioase[1], printre conferenţiari numărîndu-se şi Mircea Vulcănescu, evocat inclusiv în ultima însemnare a jurnalului drept „o făptură minunată", care odinioară spunea despre numele *Arşavir* că este „nume de înger" (Acterian, 1994: 63), atrăgînd maliţioase ironii ionesciene şi cioraniene.

[1] În *Cum am devenit creştin* rememorează perioada respectivă: „Nu după multă vreme – ascutînd şi citind cărţile pe care mi le recomandau, dar mai ales participînd la slujbele religioase cu regularitate – mi-am schimbat viziunea necreştină într-o salvatoare credincioşie care mi-a fost într-un fel salvatoare în multe privinţe şi în mulţi ani grei prin care mi-a fost dat să trec" (p. 7).

BDD-A79 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:50 UTC)

Debutînd în volum la 85 de ani (în 1992, cu *Jurnalul unui pseudofilosof*)[2], din cauza vremurilor puţin prielnice dar şi datorită unei discreţii aparte, Arşavir Acterian şi-a risipit în publicistica interbelică o mare parte din energia creatoare, canalizată, în anii comunismului, către supravieţuire, prin urmare scrierile nu-i excelează prin cantitate, dar, ca şi în cazul surorii „greu de mulţumit", paginile sale despre oameni şi despre călătoria sa prin viaţă fascinează prin perspective inedite, prin curajul ideilor şi stil fermecător[3].

Autodeclarîndu-se „leneş" (titlul jurnalului de tinereţe era *Jurnalul unui leneş*), „pseudofilosof" şi chiar „Nastratin" în titlurile menite să-i recupereze simbolic existenţa, acest Oblomov nevoit să trăiască din publicistică şi apoi din comerţ cu cărţi, îşi începe monologul diaristic cu mărturisirea cinică şi demitizantă „Scriu ca să fac ceva", ediţia completă a jurnalului, apărută în 2008, înregistrînd perioadele 1929-1945 şi 1958-1990, de la 22 la 83 de ani.

Experienţa închisorii, „în două reprize", cum ironic îi plăcea să spună, nu apare nicăieri relatată în jurnal, în schimb este inclusă, rezumată şi chiar stilizată de o discreţie căreia-i repugnă exhibarea suferinţei în *Trei amintiri de puşcăriaş*, consemnate ca trei procese verbale, fără nimic patetic, de parcă l-ar fi obligat la tăcere copleşitoarea dorinţă a lui Vulcănescu, – „Să nu ne răzbunaţi!" - , pe care o numeşte „nobila teamă a unui adevărat creştin" (Acterian, 1994: 224), un creştin declarat model de umanitate. Mai mult, în *Despre unele pătimiri ale puşcăriaşilor politici* nu foloseşte deloc persoana întîi şi inventează un alt nume pentru „privilegiatul şi năpăstuitul" care a trecut prin iadul închisorii – Alexandru Nazarie[4]. Nici măcar în *Amintirile unui supravieţuitor*, incluse în volumul *Cioran, Eliade, Ionesco* nu există relatări ale experienţei concentraţionare, deşi titlul poate crea asemenea aşteptări, nici detalii despre „pactul" legionar, prezentat exagerat de posteritate în cazul atîtor colegi de generaţie („pentru vînătorii abuzivi de «legionari», consemnez că în tinereţe era adept al lui Gandhi!" va scrie, exasperat de vremurile uneori greşit vindicative, Florin Faifer în numărul al nouălea al *Convorbirilor literare* din 2006). Amintirile sale sînt legate de copilăria unui armean în Constanţa începutului de secol, un amestec de magie şi viaţă grea şi un document de epocă. De altfel, aceeaşi tăcere în privinţa marilor drame se

[2] În vara lui 1988, după ce predă manuscrisul primului jurnal Magdalenei Popescu, are emoţiile începătătorului şi cinismul omului trecut prin viaţă: „Ce-o fi, o fi. Că de-o fi să se publice o carte sub numele meu, şi la vîrsta mea de 81 de ani, m-ar rîde şi curcile" (Acterian 1994: 188). Cartea va apărea abia peste patru ani.

[3] Din păcate, proiectatul volum *Eminescu văzut de contemporanii săi*, pentru care adunase material timp de trei ani la Biblioteca Academiei şi care ar fi trebuit să-i marcheze debutul în volum, n-a mai putut apărea pentru că dosarele au fost confiscate de securişti în urma arestării şi apoi arse, informaţiile fiind considerate fără importanţă (*sic*!).

[4] „Om de o mare decenţă a sentimentelor, preferă să treacă sub tăcere aceste încercări ale soartei" va spune Florin Faifer într-un text de escortă din ediţia definitivă a jurnalului (Acterian 2008: 20) iar alte lecturi profesioniste îi sprijină opinia: „O adevărată superstiţie a pudorii e de întîlnit la Arşavir Acterian, un fel de bun-simţ obsedant, am zice, care face pereche (inversă) cu mania eliadescă a self-etalării, cu fascinaţia ionesciană a abisului propriu sau, în cazul lui Mihail Sebastian, cu superstiţia sincerităţii totale" (Mihăilescu 2004: 29).

BDD-A79 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:50 UTC)

observă şi în *Jurnalul unei fiinţe greu de mulţumit*, membrii familiei Acterian refuzînd cu încăpăţînare lamentaţia.

Revenirile succesive asupra paginilor de jurnal, retuşările pe care Arşavir le mărturiseşte, au ca noimă şi eliminarea, pe cît posibil, a subiectivităţii patetice, de aceea abundă eseistica şi mai puţin faptul de viaţă atunci cînd personajul rămîne doar el însuşi. A pune între paranteze propria existenţă este atitudinea constantă a povestitorului, în schimb, se construieşte treptat imaginea unui supravieţuitor care asistă neputincios la trecerea în nefiinţă a fraţilor şi a prietenilor (printre aceştia, Alice Botez, Eliade, Steinhardt, Marieta Sadova) şi care constată, la un moment dat, că este cel mai bătrîn dintre locatari, trăind uneori, în ciuda eforturilor raţionale, „gustul amar al sfîrşitului de viaţă". Plimbările prin cimitir, fotografiile cu cei dispăruţi, necrologurile declanşează amintiri şi reflecţii sceptice: „Nu fusesem de mult la Bellu. Cimitirul a devenit un adevărat muzeu. Mai toată generaţia mea figurează acolo, în morminte sărace sau somptuoase. Mausolee numeroase, care trebuie să fi costat bani grei. La ce bun?" (Acterian, 1994: 12). Prin comparaţie cu mulţi dintre cei dispăruţi, autorul nostru a avut şansa unei vieţi duse pînă la un capăt firesc, pentru care îşi va mărturisi în diverse feluri recunoştinţa: „Începe să-mi fie ruşine de atîta nemeritată longevitate" (Acterian, 1994: 147).

Jurnal în căutarea lui Dumnezeu apare în 1994 şi cuprinde însemnări din deceniul al nouălea al secolului trecut, din 1981 pînă în 1990 (augmentate în varianta finală din 2008), atribuind scrierii diaristice o autentică dimensiune religioasă.

Într-o însemnare din 1982 afirmă şi efectul terapeutic al jurnalului, asemănător unei spovedanii: „Scribăria asta te linişteşte, te calmează măcar în timpul cînd scrii" (Acterian, 1994: 21), opinia confirmîndu-i-se la moartea lui Alice Botez, cînd rîndurile se multiplică pentru că numai aşa reuşeşte să-şi atenueze tristeţea, iar în 1986 îşi reconfirmă cu umor nastratinesc tipic ideea verificată de suficiente ori: „e ca şi cum aş fi luat o pastilă de Diazepam, Rudotel, Distonocalm sau Insidon" (Acterian, 1994: 157).

Bătrîneţea, cu „uitucismele" ei înseamnă, în viziunea autorului, „a doua copilărie, mai puţin aureolată", încît deschiderea către oameni, naivitatea, prospeţimea uimirii fac din vîrsta a treia un timp al fericirii şi al pregătirii pentru moarte, atît de importantă în concepţia creştină: „Ce mai pot aştepta după cei 77 de ani? Loc de înmormîntare am, bani de înmormîntare am pus deoparte, ca să nu mă înjure nimeni că i-am pus la cheltuială. Mă rog să am parte de un accident subit sau de un stop cardiac, ca să-mi închei onorabil şi fără mari suferinţe aventura mea terestră. Voi mai citi pînă atunci cîte o carte, voi mai mîzgăli un caiet, îmi voi face – cît voi mai putea – plimbările mele zilnice, nespus de plăcute, în Parcul Herăstrău" (Acterian, 1994: 127).

Din albumul unei generaţii. Asimilat generaţiei criterioniştilor (sau trăiriştilor, după denumirea dată de Şerban Cioculescu), ultimul dintre Acterieni va publica portrete inedite ale congenerilor şi pagini de corespondenţă care construiesc un document preţios al epocii interbelice şi chiar postbelice, de pe poziţia unui martor şi a unui spectator care nu a vibrat la febra recunoaşterii manifestată de ceilalţi, preferînd

BDD-A79 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:50 UTC)

să-şi cultive contemplativ grădina de candid[5] şi să-şi facă din propria viaţă un model de existenţă senină[6].

Elev al lui Ion Barbu şi prieten al lui Ionescu, Cioran, Eliade, Emil Botta, Petru Comarnescu ş.a., consemnează în paginile diaristice întîmplări şi conversaţii care completează cu elemente inedite ori chiar pitoreşti figurile unor tineri ce urmau să se consacre superlativ în deceniile care au urmat. Un exemplu de acest fel îl constituie amintirea despre „Corabia cu rataţi", o asociere prietenească înfiinţată la sugestia lui Emil Botta, din care mai făceau parte, pe lîngă Arşavir, şi Pericle Martinescu şi alţi tovarăşi de ... local. Emil Botta, „amorezat ca un smintit" de Clody Bertola, după cum el însuşi se confesa teatral într-o scrisoare, purtîndu-se execrabil cu iubitele de care voia să scape şi imprevizibil pînă la derută cu ceilalţi, este un prieten al cărui chip îl urmăreşte pe autor în multe momente de linişte sau de cumpănă. Tot din familia sa spirituală face parte şi Vulcănescu, apreciat aproape encomiastic de fiecare dată şi pe care îl zugrăveşte inclusiv cu metehnele care-l umanizau, sporindu-i farmecul, precum plăcerea de a mînca „pînă la zece prăjituri". Despre teatrul lui Ionesco, al cărui prieten foarte apropiat fusese în tinereţe, va nota în 1983, într-un limbaj degajat de solemnitatea şi încremenirea criticii, că reprezintă în transfigurări diverse „trînta cu moartea, cu ideea morţii, cu faptul morţii" (Acterian, 1994: 72), imaginea marelui dramaturg completîndu-se cu detalii revelatoare. Este prezent în aceste însemnări şi Eliade, „setos de relativităţi" după călătoria în India în căutarea absolutului, despre ale cărui scrieri ştiinţifice îşi va exprima nedumerirea cu umor involuntar („O bolmojeală întreagă, problema *camuflării sacrului în profan*"), dar în rîndurile de după moartea acestuia nu va ezita să-l numească „un filotim" şi „un culturalgiu fanatic". Nici *Devenirii întru fiinţă* a lui Noica nu îi acordă evlavia la care ne-am aştepta, deşi o parcurge cu multă conştiinciozitate pînă la capăt, dar „cu chiu cu vai" şi declarîndu-şi inapetenţa pentru o asemenea filosofie. Mai mult, despre *Tratatul de ontologie* va spune că e „greu de citit, fastidios, dacă nu şi plicticos" (Acterian, 1994: 90-91) iar definiţiile fiinţei i se par „o horă zbicită de cuvinte" sau „o adevărată sarabandă de subtilităţi", deşi nu neagă „bijuteriile verbale"; în schimb, îi apreciază superlativ *Meditaţiile despre viaţă în anii tîrzii*, parcurse dintr-o revistă şi îl numeşte entuziast pe autor „excepţional scriitor" şi „incomparabil eseist". Îl captează, apoi, paginile de memorii ale lui Lovinescu, acolo unde criticul senin şi nedezminţit în ochii contemporanilor îşi dezvăluie spaimele şi neputinţele, jurnalul lui Mateiu Caragiale, încîntător prin excentricitate sau corespondenţa lui Zarifopol. Îl enervează psitacismul, preferîndu-l ca model pe Rilke din *Scrisori către un tînăr poet*, în viziunea căruia a scrie înseamnă a nu putea exista altfel, îl descumpănesc excesele terminologice şi

[5] Bedros Horasangian remarca, pe bună dreptate, că „nu avea obsesia *autorlîcului*" (Acterian 2008: 14), Dan C. Mihăilescu îl deosebeşte de cei din generaţia sa prin două trăsături definitorii: autoironia şi măsura (Mihăilescu, 2004: 30).

[6] Din prefaţa lui Mihai Şora la volumul *Cioran, Eliade, Ionesco*, intitulată *Un model*, merită reamintit finalul: „Arşavir Acterian şi-a cîştigat acea înfăţişare unică în care, din cînd în cînd, omenia se întruchipează pentru a oferi lumii un model" (Acterian, 2003: 6).

BDD-A79 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:50 UTC)

autoreferenţiale, mai ales din literatura postbelică[7] şi nu-l interesează cultura decît dacă e motivată ontic[8]. Pe Petre Ţuţea îl numeşte într-o însemnare din 1982 „un geniu verbal, totodată tobă de carte", pe Dinu Pillat, evocat afectuos şi în volumul *Privilegiaţi şi năpăstuiţi*, îl surprinde elocvent în formula „un om de o noblеţe sufletească aşa cum rar mi-a fost dat să cunosc", pe Voiculescu şi-l aminteşte vînzîndu-şi cărţile ca să aibă din ce trăi sau în condiţiile întemniţării la Jilava. Impresionează prietenia de şaptezeci de ani cu Barbu Brezianu, alături de care a făcut parte din „gaşca culturalgiilor" din liceu, printre aceştia numărîndu-se şi Noica; la masa umbrelor îl aşază şi pe Radu Sighireanu, cel care a trăit cu actriţa Clody Bertola o veritabilă „epopee de dragoste tristanescă" şi care, deşi talentat şi priceput în arta scrisului, prefera să-şi ardă creaţiile, un trăirist teribil consumat de excese şi scepticism. Nu lipsesc anecdotele de coterie, nici la destui ani de cînd deceniile interbelice se risipiseră în uitare: „De-ale lui Lemnaru: pe Şerban Cioculescu îl defineşte drept *criticabil şi critic abil*; de C. Noica spune: *Domnul Noica nu e ca noi, el e Noica*. Stînd de vorbă la Corso cu Mircea Eliade sau asistînd la o discuţie despre ideile lui M. Eliade, O. Lemnaru a făcut observaţia: *M. E. ne-a hindus în eroare*" (Acterian, 1994: 69).

Jurnalul este, astfel, deopotrivă, un jurnal de lecturi şi de atitudine culturală, în care biografia proprie ocupă spaţiul cel mai redus cu putinţă.

Desigur, amintirile nu-l îndepărtează pînă la capăt de prezentul senectuţii şi condiţia de martor al destinelor celorlalţi devine uneori greu de suportat: „Dispariţia, mai în fiece săptămînă, a cîte unui contemporan, mă întoarce pe dos, mă scoate din ţîţîni", prin urmare, găseşte soluţii pentru a se feri de întîlnirile prea dese cu realităţile funerare: „În ultima vreme am chiulit de la toate înmormîntările şi parastasele la care sînt chemat şi la care ar trebui să particip" (Acterian, 1994: 80-81). Cărţile ajung să înlocuiască oamenii absenţi, de la cei doi fraţi pînă la prietenii „de cursă lungă" ca Alice Botez iar umorul armenesc îl salvează de ieremiade.

Dan C. Mihăilescu aprecia că avem în jurnalele lui Arşavir Acterian „material de lux pentru un eventual roman al Generaţiei '27", cu tot ce o defineşte existenţial: „trăirea cvasimistică", „vitalismul autorisipitor" sau „împlinirea prin eşec". În schimb, trebuie amendată afirmaţia reducţionistă cum că „Singura lui operă este memoria", pentru că paginile sale constituie şi o subtilă apologetică, deloc de neglijat, deşi poate nu intenţionată ca atare.

Lungul drum al Damascului. Din *Cum am devenit creştin* aflăm că rătăcirile pe lîngă drumul Damascului începuseră din tinereţe, cînd Arşavir Acterian s-a „curarisit de ateism", după memorabila-i formulare, prin frecventarea Asociaţiei Studenţilor Creştini Ortodocşi (cunoscîndu-i şi ascultîndu-i pe Mircea Vulcănescu, Sandu Tudor,

[7] „ceea ce încîntă aici este lipsa totală a pedanteriei firoscoase, grandilocvente şi narcisiace, absenţa oricărei stridenţe snob-doctorale şi sentenţioase" (Mihăilescu, 2004: 36).

[8] „Ce speranţă neroadă îi împinge pe oameni să ţină atîtea conferinţe internaţionale unde se vorbeşte berechet şi nu se rezolvă nimic? Criza nu se soluţionează prin conferinţe, e evident, dar oamenii nu încetează a se afla în treabă. Cu banii cheltuiţi pe aceste conferinţe ar putea hrăni mulţi nemîncaţi" (Acterian, 2008: 81). Şi totuşi, datorită audierii unor conferinţe va ajunge la credinţă, „prin caznă asceristă spre mîntuire", după cum îşi intitulează un capitol din *Cum am devenit creştin*.

BDD-A79 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:50 UTC)

Paul Sterian, Nichifor Crainic, Nae Ionescu, Gala Galaction ş.a.) şi pe fondul unei predispoziţii nedescoperite: „eram într-un fel deja creştin, un fel de creştin liber-cugetător". Avem de-a face cu un creştin „făcut", nu născut, care alege din doctrina cristică ceea ce convine spiritului său greu de încorsetat în reguli sau dogme: în primul rînd, dragostea de semeni (şi, într-adevăr, nu răzbate nici o umoare din sutele de pagini de jurnal, dovedind o rară disponibilitate şi deschidere umană)[9], apoi smerenia, rugăciunea şi răbdarea[10]. Rînduri memorabile se referă la necesitatea suferinţei şi a singurătăţii, probate de atitudinea demnă avută de-a lungul întregii existenţe în ciuda experienţelor dificile prin care a fost nevoit să treacă. În privinţa vieţii de apoi şi a mînturirii aproape că e sceptic – pentru diarist împărăţia lui Dumnezeu se află pe pămînt, printre semeni, încît se dovedeşte şi un veritabil moralist, din familia lui Oscar Steinhardt, aşa cum i-a fost efigiat chipul în jurnalul fiului. Plăcerea speculaţiei şi a silogismului jucăuş, eliberînd religia de gravitate intolerantă, se poate vedea din fragmente precum următorul: „Ce nu înţeleg - şi n-am înţeles nici în alte dăţi – e cînd se spune, vorbindu-se despre dragoste, că omul trebuie să-şi urască trupul. Cred – ca să fiu în litera şi miezul învăţăturii evanghelice – că aşa cum nu trebuie să urăşti duşmanul, nici trupul, presupus duşman, nu trebuie urît, ci tratat cu bunătate" (Acterian, 1994: 26). Refuzînd ideile primite de-a gata (inclusiv cele despre credinţă), chiar dacă citeşte cu patimă destule mărturii, caută întotdeauna răspunsuri proprii: „Unii înţelepţi ne învaţă: *Vă doresc să nu mai doriţi nimic*. Oare înţelepţii aceştia nu doresc nimic? Doresc şi ei să nu dorească" (Acterian, 1994: 128). Astfel că, nu de puţine ori, discursul său religios surprinde fericit prin accente personale, chair de revoltă.

Pot fi identificate două tipuri de religiozitate în acest jurnal de senectute (în care, de la primele pagini, mărturiseşte răsturnat heideggerian despre „credinţa creştină, care mă locuieşte"), prefigurate şi în paginile altor vîrste: în primul rînd împăcarea, ce ia uneori şi nuanţele mai întunecate ale resemnării (opusă speranţei, cum se observă şi din corespondenţa cu Emil Cioran), şi care elimină treptat pseudofilosofia din tinereţe, marcată de viduri. Al doilea tip de religiozitate este mirarea, variantă profană a extaziei, căreia Arşavir îi dedică un întreg volum – *Despre mirare* – însoţit de o antologie de citate pe această temă, de la filosofi şi scriitori la vorbe de duh din inventarul lexical popular[11]. Se întîlneşte în această poetică a mirării cu prietenul său din tinereţe, Eugen Ionescu, unul dintre cele mai citate şi mai comentate fragmente fiind că „esenţa credinţei nu e decît stupoarea admirativă". Despre autorul *Cîntăreţei chele* va scrie că îşi exorcizează în literatură „anxietăţile, angoasele, frica de moarte ce-l terorizau şi l-au terorizat şi la vîrsta senectuţii, negăsind leac ororilor lumii, privind

[9] Lui Eugen Ionescu propovăduind apocaliptic că „Nu trebuie să te agăţi de nimic", îi va replica prietenește „Ba da. De iubire" (Acterian, 1994: 116).

[10] În prefaţa la ultima ediţie a jurnalului, Bedros Horasangian prezintă foarte sugestiv religiozitatea prietenului său: „a fost şi a rămas ataşat unui puternic Dumnezeu de uz personal, fără spectaculoase gesturi exterioare" (Acterian, 2008: 12).

[11] Florin Faifer considera această atitudine definitorie pentru spiritul mai vîrstnicului său prieten: „Nimic mai la locul lui, în monoloagele filosoficeşti din filele de jurnal ale lui Arşavir Acterian, decît semnul mirării" (Acterian, 2008: 18).

BDD-A79 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:50 UTC)

însă tot zbuciumul omenesc cu ochi de mirare". Efectul acestei atitudini este un anumit tip de înţelepciune şi armonizare cu datele existenţei: „Rod al unei experienţe limită, mirarea e şi izvor al cunoaşterii din care sorb copiii spre a se descurca în lume, punînd întruna întrebări şi aşteptînd răspunsuri pe care uneori nu le obţin" (*Cioran, Eliade, Ionesco*: 88). Va considera că „simţul minunii" trebuie adăugat simţurilor consacrate, comentînd înrudirea etimologică a lui *mirare* cu *miracol* şi subscriind la aserţiunea lui Rudolf Otto, conform căreia „miracolul e copilul preferat al credinţei" (sau, pe aceeaşi coordonată, că „misticismul este, în esenţa sa şi înainte de orice, o teologie a lui *mirum*, a lui *cu totul altceva*"). Mirarea nu are conotaţii tragice, menţinînd fiinţa umană într-o stare de echilibru între profan şi sacru, între văzut şi nevăzut, făcînd-o să-şi conştientizeze nimicnicia în comparaţie cu marea lucrare divină: „De la o vreme – din ce în ce mai insistent – am o senzaţie accentuată a irealităţii lucrurilor, oamenilor, a vieţii mele în mijlocul lucrurilor şi oamenilor. Întocmai ca pe vremea tinereţii mele. Merg pe stradă şi mă mir întruna de ceea ce văd, de faptul că exist, că mai exist, că tot ce-mi apare în faţa ochilor e totodată realitate şi irealitate. Exact ce-mi scriau şi E.C. şi E. I." (Acterian, 1994: 13). Prima propoziţie din 22 decembrie 1989, sub năvala răsturnărilor istorice, este consemnată în acelaşi spirit: „Astăzi m-am trezit faţă-n faţă cu un miracol. Nu-mi vine să cred. Monstruosul nostru dictator şi-a luat tălpăşiţa" (Acterian, 1994: 216).

Un atribut indispensabil al omului religios, modestia, variantă socială a smereniei, se regăseşte în destule contexte ca o condiţie a păcii cu lumea sau ca expresie a depăşirii egoismului exacerbat şi dăunător[12]. Ascuns cu multă discreţie şi decenţă în spatele frazelor despre ceilalţi şi despre lume, cu autoironie se declară, la un moment dat, specialist în lapalisade: „Dar ce îndrug eu aici se ştie de la Adam-babadam. Înfiorătoare banalităţi! Mă aflu şi eu în treabă, că prea sînt hodorog ca să mă ocup de treburi serioase" (Acterian, 1994: 17) sau „un cititor de rînd", deşi are lecturi diverse şi bine asimilate ori chiar opinii critice întemeiate, de pildă, despre *Modalitatea estetică a teatrului* a lui Camil Petrescu va nota categoric: „E un fel de *imbroglio* teatralistic (critică teatrală destul de confuză) şi teorie de teatru cu multe locuri comune, ca să nu zic banalităţi în materie" (Acterian, 1994: 121). Despre ceea ce scrie, în comparaţie cu alţii pe care îi admiră, emite opinii minimalizatoare, considerîndu-se un diletant care comite „găinaţuri". Altundeva glosează despre oamenii mari ai umanităţii şi „miriadele de anonimi", considerînd că, de pildă, cei ce au trudit la făurirea piramidelor fără să le fie pomenit numele în vreun fel în istoria umanităţii sînt la fel de merituoşi sau chiar mai mult faţă de „cei care au muncit şi au ars în vanitate, ambiţie şi orgoliu spre a-şi eterniza numele" (Acterian, 1994: 21). „Desăvîrşirea" i se pare un mit cultural la care nu subscrie, intuind zădărnicia din spatele oricărei întreprinderi umane şi crezînd, ca un veritabil creştin, că nu se poate atinge decît în viaţa veşnică.

Pe linia bine cunoscutei „Cred, Doamne, ajută necredinţei mele!", se ivesc uneori autorechizitorii dramatice, mai ales cînd încercările sînt grele: „Unde ţi-e credinţa,

[12] Numindu-l „un om iubit de Dumnezeu", Dan C. Mihăilescu subliniază această aproape permanentă ieşire din sine a autorului nostru: „Arşavir Acterian lasă impresia că a trăit întotdeauna prin şi pentru ceilalţi" (Mihăilescu, 2004: 34).

BDD-A79 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:50 UTC)

amice, în asemenea momente? Unde e credinţa care să combată atari stări şi să le nimicească? Unde e credinţa cu care te împăunezi şi care ar trebui să fie un punct de sprijin absolut?" (Acterian, 1994: 72). Teama de a nu fi la înălţimea comandamentelor creştine îşi face şi ea simţită prezenţa, diaristul întrebîndu-se, nu o singură dată, dacă nu cumva mimează credinţa. Atunci cînd moartea unor apropiaţi ori gîndul propriei stingeri îl ispitesc cu angoase, îşi reproşează că nu a atins înţelepciunea creştină pînă la capăt, dar momentele de pace nu întîrzie să apară şi să confirme că se află pe drumul drept: „E cazul să spun că datorită credinţei creştine moartea nu mă mai îngrozeşte".

Nu putea lipsi, aşadar, crezul personal, menit să completeze rugăciunea inimii, repetată în paginile jurnalului: „Optez pentru credinţa în care adesea mă clatin [...] şi mai ales pentru dragoste fără limită, anulînd în mine ura cu desăvîrşire [...]. Optez pentru Christos, care în ochii mei a fost dragoste" (Acterian, 1994: 143). Pe Cioran, certatul cu Dumnezeu, îl consideră un credincios inconştient de credinţa lui, iar cu ideea la modă în epoca modernă despre desacralizarea lumii polemizează sublim: „Să-ţi fie frică de desacralizarea lumii – cum le este frică la nenumăraţi credincioşi, iubitori de lucruri sacre – înseamnă să nu crezi în existenţa esenţială a sacrului" (Acterian, 1994: 87).

Prin urmare, creştinismul şi cultura sînt două lecţii esenţiale despre moarte pe care Arşavir Acterian le-a asimilat într-un mod fericit, încît nu surprinde o afirmaţie din 1987 care-i dovedeşte pregătirea spirituală şi seninătatea aproape desăvîrşită în faţa *marii treceri* : „Pe zi ce trece devin mai puţin legat de lucrurile dimprejur, mai liber, mai detaşat. Sînt gata de a pleca în marea călătorie" (Acterian, 1994: 167).

Bibliografie

Acterian, Arşavir, 2008, *Jurnal*, Editura Humanitas, Bucureşti

Acterian, Arşavir, 2003, *Cioran, Eliade, Ionesco*, Editura Eikon, Cluj-Napoca

Acterian, Arşavir, 1996, *Despre mirare*, Editura Ararat, Bucureşti

Acterian, Arşavir, 1996, *Portrete şi trei amintiri de puşcăriaş*, Editura Ararat, Bucureşti

Acterian, Arşavir, 1994, *Cum am devenit creştin*, Editura Harisma, Bucureşti

Acterian, Arşavir, 1994, *Jurnal în căutarea lui Dumnezeu*, Institutul European, Iaşi

Acterian, Arşavir, 1992, *Privilegiaţi şi năpăstuiţi*, Institutul European, Iaşi

Faifer, Florin, 2006, *Arşavir Acterian – o cuceritoare modestie*, în *Convorbiri literare*, septembrie, nr. 9; 2006, *Un tînăr ... octogenar*, în *Convorbiri literare*, noiembrie, nr. 11; 2007, *Arşavir – ultimul anotimp*, în *Convorbiri literare*, august, nr. 8

Mihăilescu, Dan C., 2004, *Continuare la Cartea ratărilor* şi *Îmblînzirea memoriei* în *Literatura română în postceauşism*, vol. I, Editura Polirom , Iaşi, p. 27-40

BDD-A79 © 2010 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:54:50 UTC)